

Hungarológia Japánban

Mika WASEDA

Mit jelent vagy jelenthet a hungarológia Japánban, ahol nem élnek magyar anyanyelvűek, sem a magyarral rokon uráli nyelvet beszélő emberek? Japánban legtöbbször csak japánul beszélnek, bár az iskolában kötelező tantárgyként angolul tanulnak, az egyetemen pedig melléktárgyként tanulhatnak németet, franciát, orosz, kínait, vagy valamely más nyelvet. Azt mondhatjuk, hogy egy japánnak sem lehetősége, sem különösebb indítéka nincs arra, hogy magyarul tanuljon. Természetesen Magyarország kultúrája is viszonylag kevésbé ismert, mint például Anglia, Németország, Franciaország, vagy az Egyesült Államok kultúrája. Némileg nyersen fogalmazva azt kell megállapítanom, hogy jelenleg nem létezik hungarológia Japánban mint önálló tudományág. Mindazonáltal voltak és vannak kutatók, akik valamilyen formában hungarológiai területen tevékenykednek, azaz elsősorban a magyar nyelvvel, irodalommal, történelemmel és közgazdaságtudománnyal foglalkoznak. Sőt – bár önálló magyar szak még nincsen – nemrég beindult a magyar szakos képzés az egyik oszakai egyetemen, ami lehetőséget ad arra, hogy kialakulhasson olyan hungarológiai műhely, amely összefogja a magyar nyelv, kultúra és történelem kutatását.

Ebben a cikkben csupán arra vállalkozom, hogy röviden áttekinthesem a japán magyarságtudósok tevékenységét, illetve a japán hungarológia lehetőségeiről és jövőjéről ejtsék néhány szót.

Japánban a hungarológiával – elsősorban a magyar nyelvvel – kapcsolatos tudományos kutatás és oktatás szervezett formában csak az 1970-es években kezdődött, noha korábban is működött egy-két kiemelkedő személy e területen.

Elsőként **Imaoka** Juichiro (1888–1973) nevét kell megemlítenem, aki a magyar nyelv és kultúra stúdiumának japán úttörőjének nevezhető. Imaoka 1922 és 1931 között Európában, főleg Magyarországon tartózkodott, a japán kultúráról tartott előadásokat, tanul-

mányokat írt (vö. pl. Új Nippon. Budapest, Athenaeum. 1929). Nagy lelkesedéssel munkálkodott a Japán és Magyarország közötti kapcsolatok fejlesztésén. Ezután, visszatérve hazájába, a magyar kultúrával kapcsolatos ismeretterjesztő tevékenységet folytatott. Az ő műve a Japánban napvilágot látott első magyar nyelvkönyv (Magyar nyelv négy hét alatt. Tokyo, Daigakushorin. 1969) és a magyar–japán szótár (Tokyo, Nikko-bunka-kyokai. 1973). Ezek a könyvek mai szemmel nézve meglehetősen hiányosnak tűnnek, módszertanilag elavultak, tartalmilag néha meghökkentőek. Mégis ez volt a kezdet.

A magyar nyelv és kultúra kutatását tudományos színvonalon művelő első japán szakember **Tokunaga Yasumoto** (1912–), aki 1940–1942 között Budapesten tanult. Magyart tanít, cikkeket ír, a magyar szépirodalom fordítójaként is működik. Tokunaga elsősorban nyelvésznek tekinthető, noha a magyar kultúra számos területén munkálkodik.

A 70-es évektől kezdve több helyen megindult Japánban a magyar nyelv oktatása. 1973-ban létrejött a Japán Uralisztikai Társaság, amelynek első elnöke az említett Tokunaga Yasumoto volt, majd 1977-től **Koizumi Tamotsu** (1926–) viseli ezt a tiszteletet, akinek a szakterülete a finn nyelv és az uráli nyelvészet. A társaság tagjai főleg olyan kutatókból állnak, akik valamelyik uráli nép nyelvével, irodalmával, néprajzával, történelmével foglalkoznak, bár a tagok legtöbbször elsősorban nyelvész.

A társaság két évtizedes fennállása során fontos eredményeket ért el. Az évente egyszer rendezett találkozókön kívül kiadja az Uralica című folyóiratot, melynek 1973-tól 1992-ig kilenc száma jelent meg. A társaság szerkesztésében jelent meg a *The Journal of Intercultural Studies*, Extra Series No. 1, 1986; No. 2, 1992 (Osaka, Kansai Gaidai University). A társaság tagjai rendszeresen részt vesznek a nemzetközi finnugor kongresszusokon.

A főleg nyelvészekből álló Japán Uralisztikai Társaságon kívül van még egy eléggé aktív szervezet, az 1976-ban létrejött Kelet-Európai Történelmi Társaság. Ennek a társaságnak a tagjai között van néhány jelentős történész, aki főként magyar történelemmel foglalkozik.

Jelenleg a következő oktatóhelyeken tanítanak magyart vagy foglalkoznak hungarológiai kutatással:

- A Kansai Gaidai Egyetemen **Tokunaga** és **Koizumi** professzorok vezetésével a magyar és a finn nyelvtanítás mellett uralisztikai posztgraduális képzés folyik. Ezen az egyetemen található Lotz János páratlanul értékes hagyatéka, a nyelvtudomány szinte minden területére kiterjedő könyvgyűjtemény.
- A Tokai Egyetemen **Hukaya** Sitosi tanít magyart.
- A Tokiói Idegen Nyelvek Egyetemén (Tokyo University of Foreign Studies) **Iwasaki** Etsuko tanít magyart melléktantárgyként.
- A Chiba Egyetemen tanít a történész, **Minamizuka** Shingo, míg a Kanazawa Egyetemen két másik történész, **Maruyama** Keiichi és **Kashima** Masahiro, illetve a közgazdász **Horibayashi** Takumi tevékenykedik.
- A Hokkaido Egyetem Szláv Intézetében (Hokkaido University Slavic Research Center) szintén egy történész, **Ieda** Osamu dolgozik mint kutató.
- A Hosei Egyetemen ismét történész, **Haba** Kumiko oktat.
- Az Oszakai Idegen Nyelvek Egyetemén (Osaka University of Foreign Studies) dolgozik a történész **Suzuki** Hirokazu. Magam is ezen az egyetemen dolgozom, mint a magyar nyelv kutatására specializálódott nyelvész.

A japán hungarológiai kutatás és oktatás kezdetén egy-egy kutató teljesen elszigetelten dolgozott ugyan, de a kutatási területe igen tág volt. Ez úgy értendő, hogy a kutatók száma oly kevés volt, hogy szükség volt arra, hogy mindenféle magyarral kapcsolatos témával foglalkozzanak. Ezt követően, a 70-es években, a Japán Uralisztikai Társaság és a Kelet-Európai Történeti Társaság megalakulásával a japán hungarológiai kutatás új korszakba lépett. A kutatók a közös érdeklődés révén szorosabb kapcsolatba léptek egymással, és ma már kibontakozóban van – minden nehézség ellenére – bizonyos tudományos együttműködés is. Az utóbbi években egyre több fiatal kutató lépett kapcsolatba a társasággal, s a kutatás területei ma már eléggé szerteágazóak. Az utóbbi időben már vannak magyarral foglalkozó japán nyelvészek, történészek, közgazdászok, szociológusok, néprajzosok, zenészek stb. Bátran mondhatjuk, hogy majdnem minden területen van legalább egy kutató.

A helyzet azonban korántsem ideális. Az említett kutatók közül alig egy-kettő dolgozik az egyéni kutatási témájának megfelelő munkahelyen. Akad köztük olyan, aki magyar történelemmel foglalkozik, de a diákoknak egyetemes történetet tanít. Több nyelvész van, akinek a magyar nyelv a szakterülete, de főként angolt tanít. A legtöbb kutatónak tehát az a dilemmája, hogy nem taníthatja azt, amit kutat. Sőt szerencsés az, akinek van ilyen dilemmája, mivel a magyarral foglalkozó kutatóknak eléggé nehéz munkahelyet találni. Sok olyan kutató van, aki nehéz körülmények között folytatja a kutatást.

Ilyen szempontból új korszakot nyithat a hungarológiai oktatás beindulása az Oszakai Idegen Nyelvek Egyetemén, ahol melléktan-tárgyként már 1985-től folyik a magyar nyelv oktatása. 1993 áprili-sában – elsőként Japánban – beindult a magyar szakos képzés az orosz és kelet-európai areális szak keretén belül. Minden évben mintegy húsz diákot vesznek fel, akik négy éven keresztül ismerkednek a magyar nyelvvel, kultúrával és történelemmel.

Egyetemünk „profilja” az idegen nyelvek oktatása és kutatása. Összesen 27 különböző nyelvet tanítanak: a magyar a 27. nyelvként bevezetett, legújabb idegen nyelv. Az egyetem maga csak egy karból áll: ez az idegen nyelvek kara. A kar két tanszékcsoportha oszlik: az egyik a nemzetközi kulturális tanszékcsoportha, a másik az areális kulturális tanszékcsoportha. Az előbbi tanszéken belül öt szak van: a nyelv és információ szak, a japán nyelv szak, az összehasonlító kultúra szak, a nemzetközi kapcsolatok szak, a fejlesztés és környezetvédelmi szak. Az utóbbin belül tíz areális szak van: kelet-ázsiai szak, délkelet-ázsiai és óceániai szak, dél-ázsiai szak, közép-ázsiai szak, afrikai szak, orosz és kelet-európai szak, közép- és észak-európai szak, dél-európai szak, észak-amerikai szak, valamint közép- és dél-amerikai szak.

Japánban az utóbbi években országszerte folyik az egyetemi rendszer reformja. Ennek során 1993-ban az Oszakai Idegen Nyelvek Egyetemén is átalakították a szervezeti formát, és létrejött a mai, igen bonyolult rendszer. Az előző rendszerben nyelvenként szerveződött egy-egy tanszék. Tehát volt angol tanszék, orosz tanszék, francia tanszék stb. Az új rendszerben viszont az areális szerveződés az alapvető, így a nyelv csak másodlagos elem. Ami a magyart illeti, nincs magyar szak, de vannak a magyar nyelvre szakosodott diákok, akik vagy a nemzetközi kulturális tanszékhez, vagy az

areális kulturális tanszékhez tartoznak (s ezen belül az orosz és kelet-európai szakhoz). A magyart szaknyelvként tanuló húsz diák az első két év alatt együtt tanul magyarul, majd a harmadévben öt diák átmegy a nemzetközi kulturális tanszékre, tizenöt pedig az areális kulturális tanszékre, illetve az orosz és kelet-európai szakra.

A hungarológiai kutatás ennek az orosz és kelet-európai szaknak a keretén belül folyik vagy folyik majd, ha reményeink bevalnak. Egyelőre korai még „hungarológiai kutatásról” beszélni, hiszen két éve kezdődött a tanítás, és az első két év alatt főleg nyelvtanulással foglalkoztak a diákok. Jelenleg két állandó tanár és nyolc óraadó (ezen belül két magyar anyanyelvű) oktatja a magyar tantárgyakat: magyar nyelv, bevezetés a magyarságkutatásba, középkori magyar történelem, modern magyar történelem, a magyar kultúra története, XX. századi magyar társadalom, modern magyar politikatörténet, a magyar nyelv története, a magyar nyelvtan szerkezete stb. Várhatóan a közeljövőben még egy állandó tanárral és egy magyar anyanyelvű tanárral bővül az oktatógárda.

Oszakában lehetne japán hungarológiai központot létesíteni, de az elmúlt két év tapasztalati során számos nehéz problémával szembesültünk.

A tanítás elsődleges célja az, hogy a diákok megtanulják a magyar nyelvet. A diákok a magyar nyelv elsajátításával tovább haladhatnának – érdeklődésüknek megfelelően – különféle hungarológiai szakterületek felé, de mivel Japánban eddig nem nagyon tanítottak magyart, nincs elég tapasztalat, és nincs megfelelő tananyag. A magyar idegen nyelvként tanítása a japánok számára teljesen új szakterület, így tananyagot is magunknak kell készítenünk és a tanítási módszert is nekünk kell kitalálnunk, amihez elméleti kutatás is szükséges lenne a japán és a magyar nyelv kontrasztív vizsgálata alapján. Nyilvánvaló, hogy nemcsak az anyanyelv és az elsajátítandó nyelv szerkezetét, hanem a kulturális és társadalmi háttérrel is számba kellene vennünk. Az erre irányuló rendszeres kutatás egyelőre nem létezik. A megfelelő tanár is hiányzik: feltétlenül szükségünk lenne olyan magyar anyanyelvű tanárookra, akik a magyar mint idegen nyelv oktatására specializálódtak.

A nyelvtanulásban nagyon fontos a motiváció. A Debreceni Nyári Egyetemen részt vett tanítványaim azt tapasztalták, hogy a különböző országokból érkezett tanulók nagy részének különleges oka volt arra, hogy magyarul tanuljon, például magyar származású volt.

Ugyanakkor a japán diákok nem tudtak mit felelni, amikor azt kérdezték tőlük, hogy miért tanulnak magyarul. Az az igazság, hogy általában a legtöbb elsőévesnek nincsen különösebb motivációja arra, hogy a magyart válassza. Elég gyakori, hogy több idegen nyelv közül „véletlenül” választják a magyart, mivel a felvételi vizsga alapján viszonylag könnyebb a magyarra szakosodni, mint például az angolra. Az úgy nevezett „nagy” nyelvek, mint az angol, francia, német, orosz, kínai stb. népszerűbbek és ennek következtében nehezebb bejutni ezekre. A magyar a kis nyelvekhez tartozik, akárcsak a dán, a svéd, a mongol, vagy a török.

Nagyon fontos, hogy motiváljuk a diákokat. Ugyanakkor nehéz megmondani, hogy ha elsajátítják a nyelvet, azzal mit tudnak csinálni. Ha angol szakosak lennének, akkor az angol tudásukat több helyen tudnák hasznosítani, több lehetőségük lehetne. Ez a kis nyelvekkel foglalkozó valamennyi tanárnak a közös gondja. Ezenkívül van olyan problémánk is, hogy a diákok a tanulás közben valami érdekes témát vagy kutatási tárgyat találnak, de nincs megfelelő tanár, aki tudományosan irányíthatná a további tanulást, hiszen a tanárok száma és a kutatási területük meglehetősen korlátozott.

A hungarológiai oktatáshoz és kutatáshoz alapkönyvtár összeállítása is szükséges. Szerencsére több szervezettől és személytől kaptunk ajándékba magyar tudományos könyveket. Már majdnem kétezer könyvünk van. A tokiói Magyar Követség, a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzetközi Hungarológiai Központ segítségével kívül jelentős mennyiségű könyvet kaptunk két japán kutatótól, akik magyarországi tartózkodásuk alatt valóságos könyvtárat gyűjtöttek össze.

A rendkívül szűk anyagi és emberi feltételek ellenére is nagy lehetőséget jelent a magyar szakos oktatás beindulása az Oszakai Idegen Nyelvek Egyetemén. Esély van arra, hogy itt alakuljon ki az első japán hungarológiai központ. Mint említettem, jelenleg számos problémánk, dilemmánk, nehézségünk van, de bízunk abban, hogy a jövőben olyan hungarológiai központ formálódik majd Oszakában, ahol mindenféle magyarral kapcsolatos oktatás és kutatás folyik, olyan központ, amely nemcsak a magyarországi kutatóhelyekkel, hanem a Magyarországon kívüli tudományos műhelyekkel is szoros kapcsolatot tartva tovább fejleszti a magyar kultúra ismeretét, és hozzájárul ahhoz, hogy a népek jobban megértsék egymást és megtanulják az idegen kultúrát is a sajátjukként értékelni és becsülni.